

V pražské pouliční galerii ArtWall, která se nachází na opěrné zdi Letenských sadů (nábřeží Kapitána Jaroše a Edvarda Beneše), je do konce března instalována série obrazů ukazujících předměty, které Alma Lily Raynerová vyrobila podle skutečných předmětů, jimiž byla v dětství sexuálně zneužívána. Ostatně název výstavy je výmluvný: Co mi otec strkal do vaginy.

NAĎA STRAKOVÁ

LN Čeho provokativním názvem chcete docílit?

Obecně jako společnost nadále máme velký problém o sexuální násilí mluvit. Aby se diskurz o tomto násilí někam posunul, je nutné věci pojmenovávat správnými slovy. Můj název provokuje právě proto, že to téma zůstává velkým tabu. Výstavou a debatami s ní spojenými chceme toto tabu nabourat.

LN Proč myslíte, že to téma je ve společnosti silně tabuizované?

Co je tabu a co není, určují mocenské vztahy ve společnosti. V tomhle případě vychází z genderové nerovnosti. Lidé mají značně zkrácené představy, co to sexuální násilí vůbec je. Sexuální násilí nikdy není o sexu, pouze má sexuální charakter. Je to především o využívání moci. Do sexuálního násilí nepatří pouze znásilnění. Patří sem sexismus, kterého je celá škála. Sexismus je politický nástroj, jak utvrzovat svou dominanci na pracovišti či na vysoké škole. Jeho banalizace umožňuje a podporuje další formy sexuálního násilí, protože z využívání moci v sexuálním kontextu se stává norma, něco běžného, čeho si pak přestáváme všimnout.

LN Vaše vystavované předměty jsou neutrálního, nevýrazného vzhledu. Jaký je v tom záměr?

Sbírala jsem předměty, které tehdy otec používal, když mě zneužíval. Byl jich daleko více, než je vidět na současné výstavě. Tyto předměty jsou nám všem známé z každodenního života. Byl to pokus o vytvoření univerzální mapy domácnosti, která na první pohled vypadá docela obyčejně, avšak vlastně se v ní odehrává válka, která je neviditelná vinou právě společenských tabu a stereotypů. Tím jsem chtěla i vyjádřit, že zneužívání dětí se neodehrává – na rozdíl od zažitého mýtu – jen na okraji společnosti, nýbrž všude kolem nás. Také tu pracuji s reklamní estetikou, čímž chci odkázat na to, že společnost funguje jako „kulturní továrna“, která sexuální násilí produkuje. Zároveň pracuji se svou pamětí a čísla vystavených obrazů je spojena s určitou disociací – potlačené emoce kvůli nesnesitelné bolesti, kterou nelze zobrazit. Forma výstavy neobsahuje žádné grafické obrazy násilí. Dává divákům prostor, aby si příběh sami doplnili. Tím se stávají aktivními účastníky v dobrém slova smyslu – o tématu mají možnost přemýšlet, a nikoliv se jen na něco koukat.

LN Vaše expozice je založena na osobním příběhu. Bylo těžké jít s kůží na trh?

Trvalo mi dlouho, než jsem pochopila, že můj příběh není o mně. Když otec znásilnil celou společnost. Každý z nás v tom hraje svoji roli: ať je to tím, že to nevidíme, anebo to dokonce vidíme, ale nejsme schopni s tím nic udělat. Proto vyprávění svého příběhu vnímám coby politický akt. V českém prostředí ovládají diskurz o sexuální násilí primárně tradiční odborníci a odbornice – od terapeutů slyšíme, jaké má toto násilí důsledky, na akademické rovině vycházejí výzkumy, v médiích příliš často dochází k senzačně rozšiřovaným mýtům. V jiných zemích, například v Anglii, v USA, v Norsku či v Izraeli, bylo dokázáno, že diskurz se posunul, když se v něm začali angažovat i přeživší. Tím, že veřejnosti předkládám svůj příběh, chci říct, že já i všichni ostatní přeživší sexuální násilí se nemáme za co stydět. Nejsme jen číslo z nějaké anonymní statistiky. Náš hlas je důležitý! Ovšem jít se svým příběhem na veřejnost, to je náročné, jelikož rezistence společnosti je v tomto ohledu ohromná. Ale právě proto tohle téma patří i do veřejného prostoru, jako je třeba pouliční galerie.

LN Je podle vás česká společnost při-

dmadesátých letech a nese v sobě politický rámec. Ale o tom jsem už mluvila.

LN Měli by otázku zneužívání dětí řešit sami rodiče? Tedy ve smyslu probírat jeho existenci s dětmi...

Rozhodně ano. Je velká chyba spolehat na to, že děti dostanou potřebné informace ve škole. Sexuální výchova tady není systematicky vyřešena a pak dost záleží na tom, na jakého učitele dítě zrovna narazí. Děti nejsou nikdy malé na to, aby se naučily, že jejich tělo patří jim. Čím je dítě starší, tím je důležitější s ním o tom hovořit. Popisovat různé možné podoby zneužívání či upozorňovat potomka na to, že nemá nikam chodit s cizími lidmi, nestačí. Pouhý popis je pro dítě příliš abstraktní, a navíc statistiky praví, že sexuální násilí nejčastěji nepáchají cizí lidé, ale příbuzní. Je dobré vštípit dítěti myšlenku, že má možnost se rozhodovat, co se svým tělem chce nebo nechce provádět. Lze to udělat třeba dotazy typu: Chceš se vysprchovat sama, nebo chceš, abych tě vysprchovala? Je důležité dítě naučit, že má nad svým tělem kontrolu.

LN Naplňuje podle vás nynější pražská výstava své poslání?

Do určité míry. Některá média na ní pořád hledají nějakou senzaci. Samozřejmě nestačí udělat jen jednu výstavu a několik debat a chytit, aby se diskurz posunul dál. Ale začít se někdy musí. Hodně záleží na tom, co se bude dít dál. Úspěchy v tomhle směru se počítají v malých krocích. Reakcí mám spousty. Nejcenější pro mě jsou ty od ostatních přeživších. Například když mi někdo napsal, že poprvé v životě o tom, co se mu v dětství stalo, může otevřeně mluvit.

LN Na jaké úrovni je s debátou o sexuálním násilí izraelská společnost?

Za posledních pět let se tam odehrávají velké změny z hlediska mediálního a společenského diskurzu. Začalo to jedním protestem, který zorganizovala studentka. Ta řešila svoji bytovou krizi, protože nájmy v Izraeli jsou příliš vysoké. Tak si postavila stan na náměstí v Tel Avivu a spustila tím celý řetězec protestů. K tomu se nabalili i přeživší sexuální násilí. Překvapivě se diskurz začal rychle posouvat. Zapojovala se například jedna velmi známá novinářka a další etablované ženy z armády i z vlády, které začaly o sexuální násilí a svých zkušenostech otevřeně mluvit. Tím se to začalo hýbat.

LN Zasáhlo to i politickou a institucionální rovinu?

Izrael již měl některé zákony velmi dobře nastavené. Například zákon proti sexuálnímu obtěžování byl přijat již v devadesátých letech, jenže tehdy o něm veřejnost nevěděla a nebyl v praxi skoro vůbec využíván. Teď už téměř na každém pracovišti, ve školách a jinde visí instrukce, co to sexuální obtěžování je, co dělat, pokud k němu dojde, a kam se obrátit. V současnosti se připravují další zákony, které se týkají systematického vzdělávání státních orgánů a veřejnosti. Takové zákony v Česku zatím chybí, sice je dobré, že Profem již organizuje například semináře pro policisty, jak zacházet s přeživšími, avšak v reálném životě pořád záleží na tom, na koho člověk zrovna narazí – ať se bavíme o policii, soudnictví, či o sociální a zdravotní péči.

LN Proč jste se rozhodla odejít do České republiky?

Když mi bylo čtrnáct, narazila jsem na Kafku. Podle mě má Kafka hodně společného se zneužívanou teenagerkou. Tehdy jsem se opravdu cítila jako „odporný hmyz“. Zjevně jsem potřebovala nějaké místo, kde všechno bude v pohodě a krásné a kam bych se mohla uchýlit.

LN Takže Kafka vám dal pocit, že tady je země zaslíbená?

Imponovalo mi, jak Prahu popisoval – všechny ty středověké uličky... A vůbec věnoval hodně pozornosti architektuře, kterou jsem do té doby neznala. Pro mě to bylo, jako bych se dostala do nějakého obrazu. Bylo to symbolické. Ukázalo mi to cestu, kam se vydat dál.

Autorka je publicistka

V rámci doprovodného programu k výstavě Co mi otec strkal do vaginy běží cyklus diskusí o kultuře znásilnění. Poslední z nich – pod názvem Proč jsi nic neřekla? – proběhne 30. 3. od 18 hodin v pražské galerii Tranzitdisplay formou sdílení: tedy bude otevřena jen a pouze pro toho, kdo má zkušenost se sexuálním násilím či sexuálním obtěžováním. Kapacita omezena. Registrace nutná. Více informací na www.artwallgallery.cz.

Nejsem jen číslo z anonymní statistiky

S česko-izraelskou umělkyní a aktivistkou **Almou Lily Raynerovou** o zneužívání v dětství, o její pražské výstavě, společenském tabu či o jazyce, který ovlivňuje naše vnímání

pravena s problémem sexuálního násilí něco dělat?

Začíná se to tu hýbat, sice pomalu, avšak už přece jen existují určité projekty, které mají za cíl ten diskurz posouvat dál. Třeba hnutí Čtvrtá vlna poukazuje na sexuální obtěžování v univerzitním prostředí. Další úspěšný příklad je neziskovka Konsent, která se zabývá prevencí. Mladší generace se celkově méně bojí tato témata otevírat. A to je dobře. Hlavní překážku vidím ve všeobecném negativním vztahu k feminizmu, který je stále víceméně vnímán coby sprosté slovo. Proto se zde bohužel o tomhle tématu – a bohužel i v neziskovém sektoru – málo mluví v sociopolitickém kontextu.

LN Místo termínu obět používáte termín přeživší. Co je špatné na běžně užívaném výrazu obět?

Pojem obět vede k druhé viktimizaci osob, které zažily sexuální násilí. Pojem tyto lidi uzavře do pomyslné škatulky. Klade důraz na jejich pasivitu. Kdežto termín přeživší klade důraz na skutečnost, že něčím prošli a zvládli to přežít. Nejsme si dostatečně vědomi, že jazyk ovlivňuje to, jak o věcech přemýšlíme; že používanými slovy vytváříme význam. V tomto případě podporujeme celou kulturu znásilnění, a to tím, že přeživší uzavíráme do škatulek a oni z nich ne-

mohou ven. Problém tím zakonzervujeme. Vezměte si můj případ: mně se sexuální násilí dělo, když jsem byla malá. Teď už malá nejsem – a rozhodně se nevnímám jako obět. Navíc, s obětí se člověk těžko identifikuje, je to pro něj přítěž. A také je těžké pro ostatní lidi onu obět pochopit. Vnímám to jako chybu institucí a médií, které do jisté míry diktují, jaký jazyk používat.

LN Nemůže to být také tak, že termín obět používají nevědomě?

To jsem hodně řešila. Slovo přeživší je poměrně zastaralé, a navíc se těžko vyslovuje, takže ho lidé nemají moc rádi. Taky jim vadí, že jde o pojem přeložený z ang-

Alma Lily Raynerová

Narodila se roku 1984 v Tel Avivu. Do Česka se kvůli neúnosné rodinné situaci vystěhovala v devatenácti letech. Od té doby zde žije trvale. Raynerová absolvovala studium fotografie na FAMU, nyní studuje nová média na pražské AVU. Sólóve vystavovala v Brně, Praze, Berlíně, Drážďanech, Ústí nad Labem či v českém Krumlově. Více informací o umělkyni naleznete na www.almalilyrayner.com.

ličtiny, a neuvědomují si, že i v Británii a v USA museli aktivisté dlouho bojovat, aby veřejnost pojem survivor přijala i v kontextu sexuálního násilí. Hraje tu opět roli skutečnost, že o tématu neumíme mluvit, a to reflektuje i náš jazyk. Lidé mají pocit, že ten, kdo zažil sexuální násilí, si nezaslouží být označován jako přeživší, protože mu nehrozila smrt. To je podle mého zlehčení traumatu, které ve většině případů zůstává na celý život. Ovšem každý má právo na vlastní definici. Někdo se může cítit spíš jako obět, někdo jako přeživší, ale je důležité, aby lidé měli na výběr.

LN Existují ještě jiné termíny, které by se podle vás v tomto kontextu měly změnit?

Například pojem domácí násilí. Na Západě už mizí. Tady je pořád čile užíván. Klade důraz na to, že se to odehrávalo doma, tedy na prostředí, kde se to stalo, a nikoliv na jeho sociopolitický kontext. Místo sexuálního násilí je lepší používat pojem sexualizované násilí, jelikož nejde o sex, nýbrž o akt, který je sexualizovaný. Tento pojem navíc klade důraz na to, jak jsou propojené různé projevy sexualizovaného násilí – třeba sexismus se znásilněním. Pak je tu pojem, který sem ještě moc nepronikl, a to je pojem kultura znásilnění. Tenhle pojem vznikl už v se-